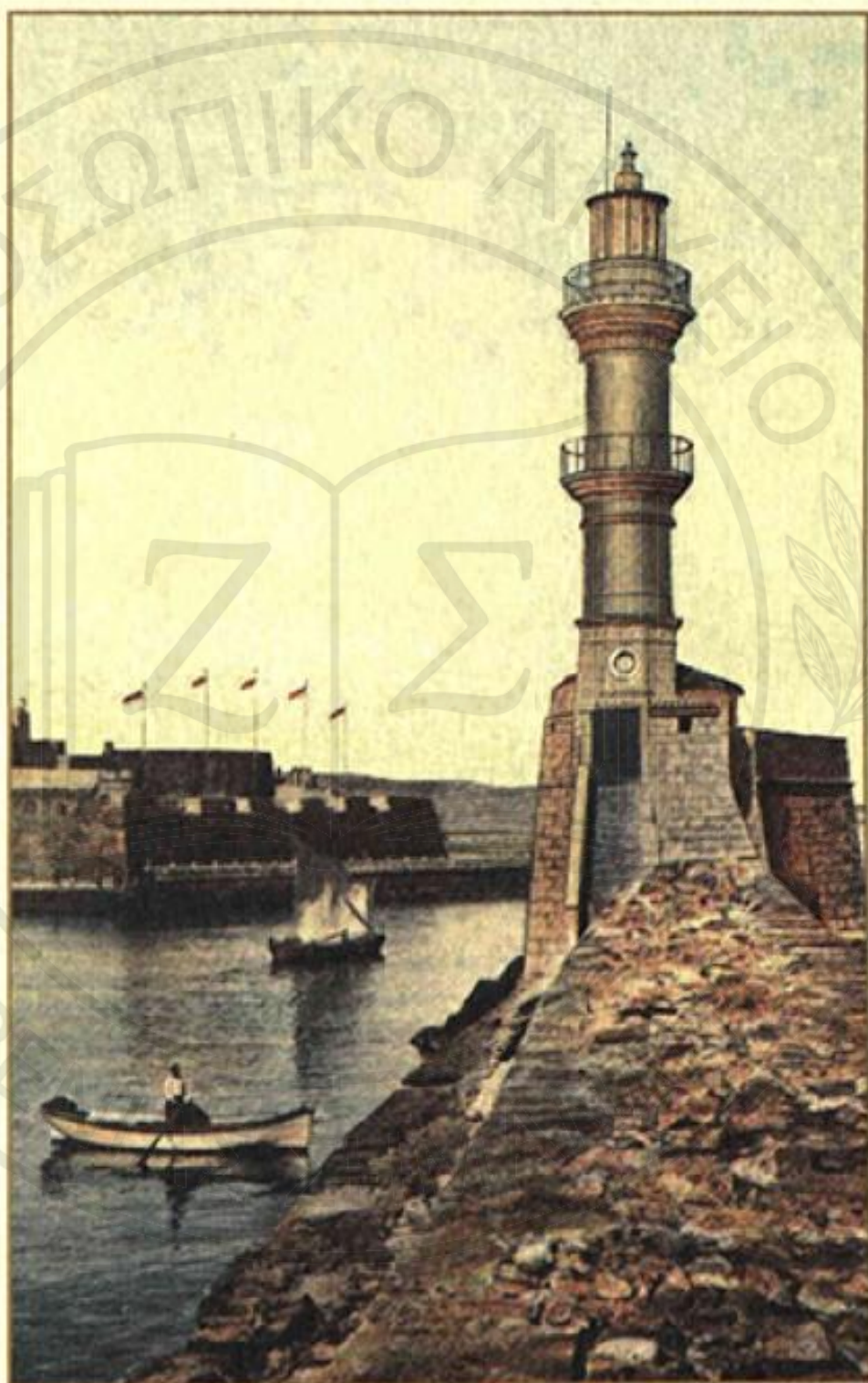

ΕΡΩΤΙΑ

ΕΚΔΟΣΗ
ΔΗΜΟΥ
ΧΑΝΙΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ
ΧΑΝΙΩΝ

ΤΟΜΟΣ 11^{ος}

ΧΑΝΙΑ 2006

ZACHARENIA ΣΗΜΑΝΔΗΡΑΚΗ

ΥΠΕΡΦΥΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΞΟΡΚΙΣΜΟΙ ΣΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΠΑΥΛΟΥ ΒΛΑΣΤΟΥ

Στον ανεξάντλητο πλούτο που καταχωρείται στο τεράστιο έργο του λαογράφου Παύλου Βλαστού, αρκετές από τις σημειώσεις του αφιερώνονται στα υπερφυσικά και ανεξήγητα φαινόμενα, αλλά και στους ανάλογους εξορκισμούς για την αποφυγή ή κατανίκησή τους. Κυρίως ο τόμος 20 του αρχείου του Βλαστού (όπως είναι γνωστό το σύνολο του αρχείου, 93 χειρόγραφοι ογκώδεις τόμοι, απόκειται στο Ιστορικό Αρχείο Κρήτης στα Χανιά), περιέχει εξ ολοκλήρου στοιχεία για το θέμα αυτό, χωρίς να αποκλείονται σχετικές αναφορές και σε άλλους τόμους, σε μικρότερη ίσως έκταση. Ο τόμος, στον οποίο τα υπερφυσικά στοιχεία καταχωρούνται σε κεφάλαια ανάλογα με το είδος τους, φέρει τον γενικό τίτλο «Αιθέρια Φάσματα ήτοι Ήθη, Έθιμα, Προλήψεις, Μυθολογίαι και Παραδόσεις Κρητών», με την παρατήρηση «Συλλογή Παύλου Γ. Βλαστού (γεννηθείς εν χωρίω Βυζαρίω Αμαρίου Κρήτης την 29 προς την 30 Ιανουαρίον 1836, ανατραφείς εν τη πόλει Ρεθύμνης). Ως χρονολογία του τόμου αναγράφεται το έτος 1859 – αν και στα επί μέρους κεφάλαια οι χρονολογίες είναι και παλαιότερες αλλά και μεταγενέστερες – και μετά τις προλογικές σημειώσεις του Βλαστού ακολουθεί πίνακας των κεφαλαίων του τόμου, ενώ στο τέλος παρατίθεται το γενικό ευρετήριο των περιεχομένων του. Ο τόμος αριθμεί 1621 σελίδες, αρκετές από αυτές κενές μεταξύ των κεφαλαίων, γεγονός που υποδηλώνει ότι τα χειρόγραφα βιβλιοδετήθηκαν εξ αρχής μαζί, αλλά ο Βλαστός είχε αφήσει κενά ενδιάμεσα ώστε να συμπληρώνει τα προκύπτοντα νέα στοιχεία κατά κατηγορία. Σύμφωνα με τον πρώτο πίνακα, τα κεφάλαια, με τη σειρά που παρατίθενται, είναι: Περί Νηρηίδων, Τελωνίων, Καταχανάδων (δηλ. Βρυκολάκων, ή, όπως λέγονται στα Σφακιά, Ατσουπάδων), Ανασχελάδων, Καρακοντζόλων, Φαντασμάτων, Αδελφοδιώκτου, Στοι-

εκείνος θεωρεί περίεργα και σχετικά με το θέμα - χωρίς ίσως πάντοτε να είναι - διανθισμένα με ρήσεις φιλοσόφων και διεθνών συγγραφέων, πραγματικά ένας πλούτος γνώσεων και πληροφοριών, αγνώστων ίσως ακόμη και στους πλέον ειδικευμένους φιλόλογους και ερευνητές. Πέραν αυτών, οι ετυμολογικές αναφορές στα ονόματα των φασμάτων είναι τεκμηριωμένες και λεπτομερείς, όσο και η κατάταξή τους σε διάφορες κατηγορίες, ανάλογα με τη βαρύτητα της αιτίας που προκάλεσε την ύπαρξή τους. Ο Βλαστός όμως προχωρεί και σε μεταφυσικές αναζητήσεις και αναφορές, όπως π.χ. η ύπαρξη της ψυχής, η ανθρώπινη αύρα, ο υπνωτισμός, η χειρομαντεία, η νοομαντεία, η τηλεπάθεια, κλπ.

Αν θέλαμε να διαχωρίσουμε κατά σχεδόν ομοειδείς ομάδες τις περιπτώσεις των υπερφυσικών στοιχείων του τόμου 20, θα παραθέταμε θεωρητικά μαζί τα αιθέρια φάσματα, δηλαδή τις Νηρηίδες, τα Τελώνια, τους Καταχανάδες ή Ατσουπάδες, τους Ανασκελάδες, Καρακοντζόλους, τα Φαντάσματα, τα Στοιχεία, τα Αερικά, τα Εξωτικά και τους Διαβόλους και σε άλλη ομάδα τον Αδελφοδιώκτη, τη Βασκανία, τους Γόητες και Γοητείες, τους Μάγους και τη Μαγεία, τις Μοίρες και την Τύχη.

Οι Νηρηίδες ή Νεράιδες, παρουσιάζει αιθέριες και συνήθως όχι εντελώς ή πάντα κακοπροαίρετες απαντώνται στα σκιερά μέρη, κοντά σε ποτάμια και σπηλιές και κάποιες φορές έχουν ή και υποκύπτουν σε αδυναμίες ανθρώπινες, που επιφέρουν αλλαγές στην υπόστασή τους.

Τα Τελώνια είναι γένος διαβόλων, άλλα μεν της θαλάσσης και άλλα της ξηράς. «Κατά τους προληπτικούς εν Κρήτη, Τελώνια εννοούν τα εναέρια εκεί-

να Δαιμόνια, άτακτα και αεικίνητα πνεύματα, εκ τούτου και οι φράσεις «είναι σαν τελώνι», «δεν ησυχάζει σαν το τελώνι», και τα οποία γεννώνται εκ Τεράτων, εκτρωμάτων, αμβλωμάτων, εξαμβλωμάτων, εκθέτων και εν γένει εξ απάσης αποβολής εγγύνου γυναικός, μη εκτελεσθέντος του ιερού μυστηρίου του Βαπτίσματος επ' αυτών...»

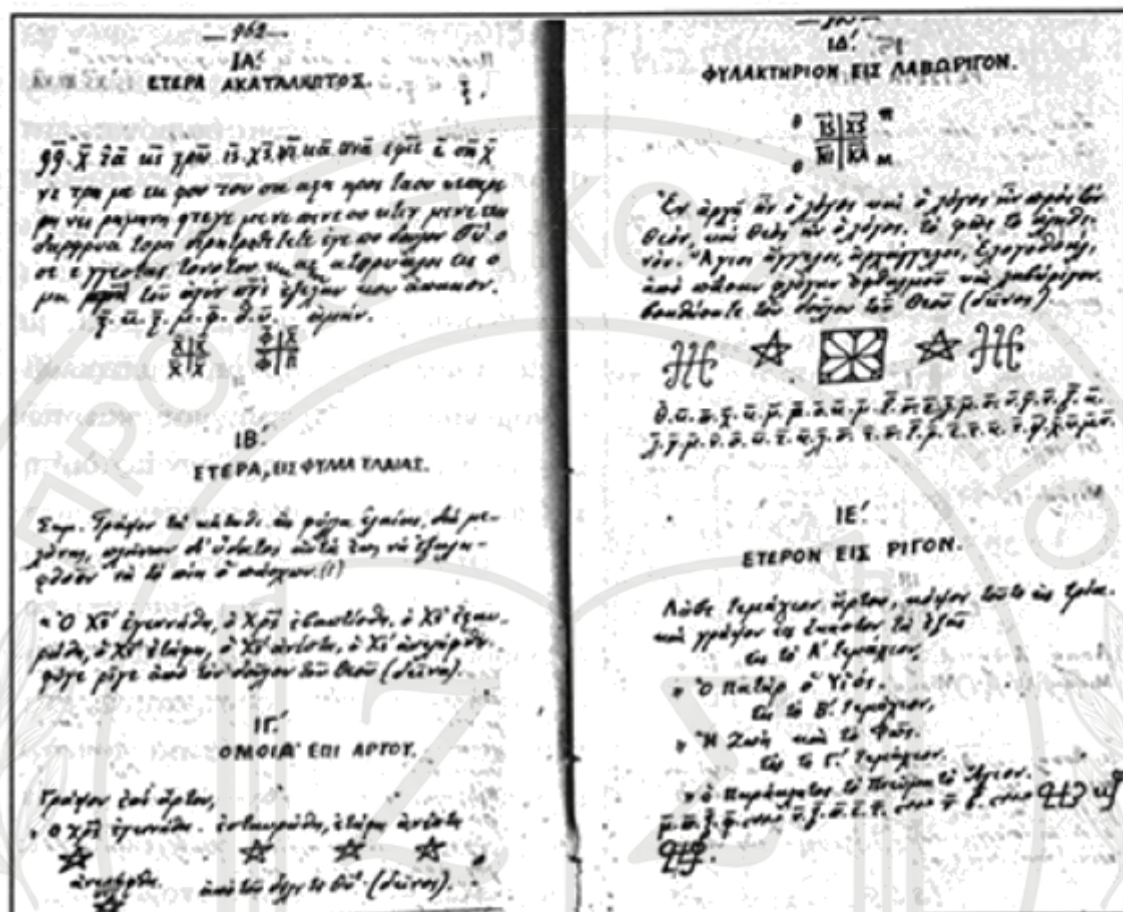
Οι Καταχανάδες, όπως αποκαλούνται από τους Κρήτες, είναι οι Βρυκόλακες των υπολοίπων Ελλήνων και στα Σφακιά ονομάζονται Ατσουπάδες. Ο Καταχανάς - από το «καταχθόνιος» και «χθόνιος» - είναι το φάντασμα εκείνου που εξ αιτίας της αμαρτίας του δεν έχει τύχει συγχώρησης, παρουσιάζεται κυρίως το βράδυ του Σαββάτου και περιπλανιέται στα νεκροταφεία και στην ερημιά.

Ανασκελάδες, σύμφωνα με την κρητική διάλεκτο, είναι εκείνοι που έχουν μεγάλα και ψηλά σκέλη, κι είναι επίσης δαιμονιώδη φάσματα της υπαίθρου, των οδών, των δασών, των φαραγγιών. Εμφανίζονται ημέρα ή νύχτα στους καλούς δέκτες των δεισιδαιμονιών, με διάφορες μορφές, άλλοτε ως γίγαντες ή ως Άραβες μονόποδες που φθάνουν από τη γη μέχρι τα νέφη και άλλοτε ως δίποδα με πόδια όμως όνου, ενώ πολλές φορές οι ίδιοι οι όνοι, ανάλογα με τις αταξίες και την ταχύτητά τους στον καλπασμό, αποκαλούνται Ανασκελάδες.

Οι Καρακοντζόλοι, γενικώς γνωστοί ως καρικάντζαλοι, είναι αερικά δαιμόνια, των οποίων η σύλληψη έγινε την ημέρα του Ευαγγελισμού και γεννήθηκαν κατά την νύχτα της 24^{ης} προς 25^η Δεκεμβρίου, δηλαδή τα Χριστούγεννα, κι αυτό επειδή ο Ιησούς είναι μονογενής και δεν επιτρεπόταν να γεννηθούν άλλα παιδιά αυτή την άγια ημέρα. Το ίδιο συμβαίνει και με τα παιδιά που γεννήθηκαν κατά τη νύχτα της Ανάστασης. Οι αταξίες τους, ως παιδιά που είναι, είναι γνωστές.

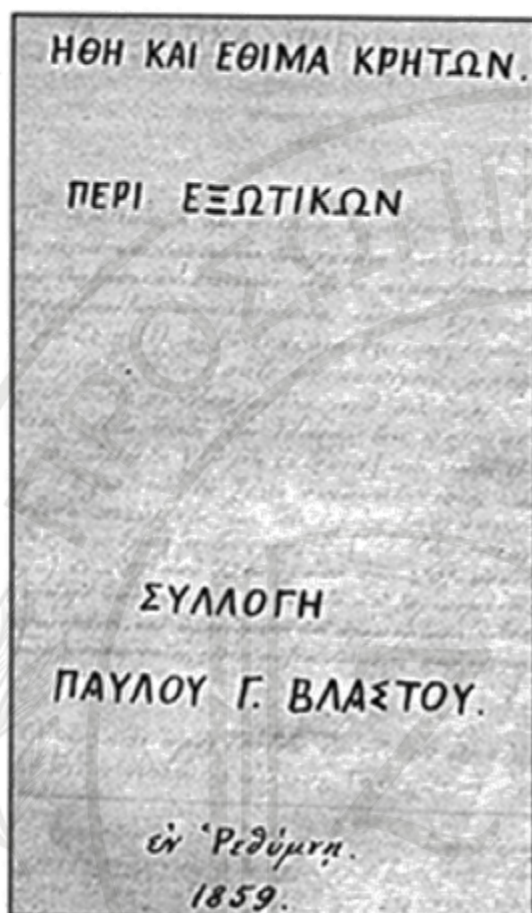
Τα Φαντάσματα, ή Φανταξά, κατά τους Κρήτες, είναι «τα των αρχαίων φάσματα, δαιμονιώδεις σκιαί, παριστάνουσαι εις τους δειλούς και μικροψύχους διάφορα ασυνήθη μιμήματα, εικάσματα ανθρώπων τε και ζώων ή άλλων αντικειμένων καθ' όλας τας ώρας του ημερονηκτίου, ιδίως το μεσημέριον, στο σταύρωμα της μέρας, αλλά και τη νύχτα, εμφανιζόμενα εν τω αέρι,, «άπερ άμα τω φανήναι, αφανίζονται, άστατα όντα και αβέβαια...»

Ο Αδελφοδιώκτης ανήκει και αυτός σε γένος δαιμόνων, εχθρός αντίμαχος και ολετήρας των αδελφιών του, όπως το λέει άλλωστε και το όνομά του.

Μπαίνει στα σπίτια και σημαδεύει τον αδελφό του, χαράσσοντας έντονη γαλανή ελικοειδή γραμμή μεταξύ των φρυδιών και ακριβώς πάνω από τη μύτη του βρέφους. Πιστεύεται ότι το παιδί αυτό έχει τόσο δύναμη, ώστε τα άλλα αδέλφια του δεν γλυτώνουν κατά το κοινώς λεγόμενο και πεθαίνουν. Αν το σημαδεμένο παιδί είναι αγόρι, πεθαίνουν τα αγόρια που θα γεννηθούν μεταγενέστερα στην οικογένεια και το αντίθετο.

Τα Στοιχειά είναι συνήθως καλοπροαίρετα πνεύματα, τα «κατοικίδια» δαιμόνια, που θεωρούνται ως φύλακες των σπιτιών, χωριών, πόλεων, θέσεων, βράχων, φαραγγιών, δένδρων, μεγάλων ερειπίων και κρυμμένων θησαυρών. Ίσως εδώ ταιριάζει η ρήση του Γκαίτε στον «Φάουστ», που ο Βλαστός παραθέτει σε προηγούμενο κεφάλαιο: «Πολύ εδώ ευχαριστιούμαι, διότι εκ των φαντασμάτων να συμπεράνω δικαιούμαι και περί αγαθών πνευμάτων»... Επηρεασμένοι οι Κρήτες από τις ξενικές κατοχές αλλά και τα υλικά αγαθά που σίγουρα άφησαν πίσω, προσωποποιούν το Στοιχειό σε Άραβα ή Φραγκάκι

που φυλάττει το λογάρι.

Τα Αερικά, πονηρά, κακοποιά και φθοροποιά εναέρια δαιμόνια, κατ' άλλους προέρχονται από τις αρχαίες Αρπυιες. Προσπαθούν για την τιμωρία των ανθρώπων και συνήθως είναι τρία ή και περισσότερα πνεύματα μαζί, με πλείστα μάλιστα ονόματα, συμπεριλαμβανομένου του Βιστριγιμού και των Ξωτικών, που χαρακτηρίζουν τις ιδιότητες και ενέργειες των Αερικών.

Τα Εξωτικά ανήκουν κι αυτά στο γένος των Δαιμόνων που ξαφνικά και απροσδόκητα εμφανίζονται στους αλαφροίσκιωτους ή ελαφρόστρατους, εναέρια και τερατώδη πνεύματα που δεν έχουν ανθρώπινη ή συγκεκριμένη μορφή, παρουσίες ξένες κι όχι εντόπιες και γνωστές, εξ ου και το όνομά τους.

Η Μαγεία ή μαργανεία είναι η επίκληση δαιμόνων αγαθοποιών ή κακοποιών για την αγαθή ή άσχημη επιρροή στη ζωή των ανθρώπων και ο μάγος ο διάμεσος για την εκτέλεση αυτής της ενέργειας. Ενώ η Αντιμαγεία έχει για όπλα τα αλεξιφάρμακα, αλεξιλόγια και αλεξίκακα φυλακτήρια και τους διάφορους χαρακτήρες όπως Εφέσια Γράμματα, επωδές, γοητείες, το αμίλητο νερό, το λιόκουρνο, τον αιματοστάτη λίθο, κ.α. Ιδιαίτερα εκτεταμένες αναφορές γίνονται για τα είδη της μαντείας, ενώ ο Διάβολος κατέχει ιδιαίτερη θέση στις σελίδες του τόμου, με τα διαφορετικά ονόματα και τις απεικονίσεις που απαντάται στις παραδόσεις και τις δραστηριότητες και ικανότητες που ασκεί στους ανθρώπους. Ως προς δε τη Μοίρα και την Τύχη, αντί άλλης αναφοράς ας παραθέσουμε κάποια από τα δίστιχα που καταχωρεί ο Βλαστός:

- Εγώ'μαι κακορρίζικο, κι η μοίρα μου θυμώνει
- Στη βρύση πάω για νερό κι εκείνη αποστειρώνει
- Έχει το μένα η μοίρα μου κι αν κάμω αγάπη χάνω,

ας είναι μαύρη το λοιπόν κι η φορεσιά που βάνω

- Πάντα με την υπομονή ελπίζω να νικήσω,

μα δεν ηξεύρω η μοίρα μου τι μου φυλάγει οπίσω.

Αξιοσημείωτο είναι ότι ο Βλαστός, παρά το γεγονός ότι είναι ενημερωμένος για την επισημονική εξήγηση ιατρικών περιπτώσεων και παθολογικών καταστάσεων, καταχωρεί και μάλιστα σε ιδιαίτερα κεφάλαια, ως υπερφυσικά φαινόμενα την Πανώλη, το Ρίγο και τη Νεκροφάνεια, το Βιστριγιμό και το Βραχνά ή Εφιάλη.

Το Κατάνεμα, ή Κατάνεμα, ή Κατάνεμα, η νεκροφάνεια δηλαδή, προέρχεται από τη λέξη κατανέομαι ή κατανεύμαι, που σημαίνει έρχομαι, πηγαίνω κάτω ή επιστρέφω πίσω. Ο βαριά ασθενής παραληρεί στο ψυχορράγημά του για όσα βλέπει στον Άδη και στον Κάτω Κόσμο, περί της Κολάσεως ή του Παραδείσου και συνομιλεί με άλλους ήδη νεκρούς. Το Κατάνεμα μπορεί να διαρκέσει ώρες, ημέρες ή και μήνες ακόμη, οι επανερχόμενοι στη ζωή ουδεμία σχέση έχουν με τους Καταχανάδες και οι περισσότεροι αναρρώνουν και ζουν φυσιολογική ζωή για πολλά χρόνια ακόμη.

Η Πανώλης, πανώκλα ή πανούκλα, ο βουβωνικός λοιμός, ασθένεια επιδημική και μεταδοτική, παριστάνεται ως γριά καμπούρα, μαύρη στην όψη αλλά και στην ενδυμασία της, ρυτιδωμένη και δύσμορφη, αποτρόπαιη και αποκρουστική. Με μεγάλα μαύρα νύχια και σιδερένια παπούτσια, στηρίζεται επίσης σε μπαστούνι σιδερένιο και περιφέρει στον κόσμο το μολυσμένο της

— 1361 —

ΑΛΕΞΙΚΑΚΑ ΚΑΤ' ΕΧΘΡΩΝ.

Α'.

Περί τῶν ὁτινὰ νικᾷς τὸν ἐχθρὸν σου.

Γράψον τὰ κατωτέρω ἐν κυύῳ (κυύριον) ἁ-
φορᾷ (ὁριστικῶς, τίς) καὶ δεικνύς τα
μέ νικᾷς ἀμείψαν νίαν, καὶ νύμφην. ἔσονται ὅ-
πως κατὰ τὸν ἐχθρὸν καὶ δέξῃς διαμυστὸν ἐν
ταῖς νύκτι.

Β'.

ΕΤΕΡΟΝ ΟΜΟΙΟΝ.

Γράψον τὰ κατωτέρω, καὶ γράψον ταῦτα ἐν τῷ κυύῳ σου,
καὶ ὅταν αὐτὸς ἔλθῃς καὶ γράψῃς αὐτῷ νύμφην καὶ
ἐχθρὸν σου.

Φῶς ὁ Θεὸς Μιχαήλ.
Φῶς ὁ Θεὸς Γαβριήλ.
Φῶς ὁ Θεὸς Οὐριήλ.
Φῶς ὁ Θεὸς Ραφαήλ.
Ἰ. μ. ν. ε. ζ. δ. ς. ρ. ε. ρ. ι. ρ. ε. θ. Ὁ. Ἀμὴν. (1)

(1) ἢ Σγ. 157 σφ. 1. καὶ 2.

σώμα, αγγίζοντας με οποιοδήποτε τρόπο τους ανθρώπους και μεταδίδοντας τη φοβερή ασθένεια.

Ο Ρίγος (ή το Ρίγος) είναι «ασθένεια, πάθος, αρρώστια, αίσθημα ψύχους το οποίον προξενεί ανατριχίλαν, κρυάδα παροξυσμού, τρομάραν, τουρτουρισμόν, φρίκη από φόβον και τρόμον...» και κατ'επέκταση πυρετό τριταίο, τεταρταίο, θερμοκρασία, παροξυσμό.

Ο Βιστριρισμός, Βιστριγμός ή, σύμφωνα με τους Ρεθυμνίους, η Βιστριρέ, είναι, όπως αναφέρεται, ασθένεια αιφνίδια και απροσδόκητη που πλήττει τον παθόντα ακαριαία, όπως π.χ. η ημιπληγία ή η ολική ή μερική παραλύσις του σώματος, η οποία όμως αποδίδεται σε αέρα κακό, μολυσμένο, νοσώδη και δαιμονικό που απαντάται κυρίως σε φυσικά περιβάλλοντα (κάτω από συγκεκριμένα δένδρα ή σε σπηλιές με κακό αερισμό).

Ως προς δε τον Εφιάλτη, ο λαογράφος αναφέρει ότι η Επιστήμη τον θεωρεί ασθένεια, «πάθος πασίγνωστον σήμερον, παροδικόν και καθ'εαυτό αβλαβές, οσάκις όμως είναι λίαν συχνόν δύναται να αποβεί βλαβερόν εις την υγείαν ένεκα της διαταράξεως την οποίαν προξενεί...»

Η αιτία που ο Βλαστός καταχωρεί τουλάχιστον την Πανώλη, τον Ρίγο και τον Βραχνά στη χορεία των υπερφυσικών στοιχείων, είναι επειδή αυτά, σύμφωνα με τις παραδόσεις, προσωποποιούνται μόνα τους αλλά και στο σύνολό τους, σε ον δαιμονικό που καταδυναστεύει τον πάσχοντα: «ανήρ ωχρός ως ο τεθνεώς, ημίγυμνος και δυσμορφότατος, που κρατεί λόγχην ως φύλαξ του Άδου και των υποχthonίων, πάντοτε τουρτουρίζων εκ της υγρασίας και πάλιν μεταβαλλόμενος εις βράζοντα και θερμαινόμενον ένεκεν της θερμότητος της εν Άδη καμίνου της Κολάσεως». Μισεί τους ανθρώπους και τα ζώα, ιδίως αυτούς που κατοικούν σε ελώδη και υγρά μέρη, προφθαίνει ακαριαία όσους τον αποφεύγουν, με δαιμονική συνεργία μεταμορφώνεται όπως η ανάγκη το καλέσει και όπως αυτός θέλει, σε ζώο, πτηνό, πεταλούδα, ποντικό ή όφι.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι σχετικοί μύθοι και παραδόσεις που ο Βλαστός άντλησε κυρίως από προφορικές μαρτυρίες των κατοίκων της Κρήτης, κατανεμημένες στα ανάλογα κεφάλαια της καταγραφής του και που λόγω του περιορισμένου χρόνου δεν μπορούν να παρουσιασθούν διεξοδικά σε αυτή την ανακοίνωση. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι μαρτυρίες καταγράφονται σε διάφορες μορφές (απλή καταγραφή, αφήγηση, δημοτικό άσμα, ερωταποκρίσεις με τον λαογράφο, αναφορές σε έντυπα, κλπ.) και είναι ευνόητο ότι σε

αυτές απαντώνται και πλείστα άλλα στοιχεία: ιστορικά, εθνολογικά, κοινωνικά, τοπωνυμικά, γλωσσολογικά, ονοματολογικά, ιατρικά, βοτανολογικά, κλπ.

Σημαντικό τμήμα αφιερώνεται στις γοητείες - γητιές και εξορκισμούς και στους τρόπους αποφυγής των στοιχείων και των επιδράσεών τους στους ανθρώπους, ώστε η ανθρώπινη πραγματικότητα και πίστη να υπερνικά το κακό και να υπερισχύει των δεινών που εκείνο προτίθεται να επιφέρει. Άξιο προσοχής είναι το πρώτο τμήμα του κεφαλαίου, με τους κανόνες που κάποιος πρέπει να μάθει και να ακολουθήσει, για να καταστεί ικανός να εκπληρώσει αυτό το έργο με επιτυχία. Σημειώνεται επίσης ότι η δύναμη του γητευτή προέρχεται από τον ζωτικό ηλεκτρισμό του σώματός του και ιδίως των χεριών του, μας παραπέμπει δηλαδή στα μοναδικά ηλεκτρομαγνητικά κύματα του ανθρώπινου οργανισμού που σαφώς δεν μπορούν να μεταβιβαστούν, δύναμη που δεν δανείζεται ούτε παραχωρείται σε άλλον.

Άξια λόγου είναι τα «δεσίματα» που ανάγονται - ως είναι φυσικό - στον κύκλο της μαγείας και των υπερφυσικών τρόπων επίδρασης στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Στην ανάγκη εξεύρεσης των αιτίων που προκαλούν τις μικρές ή

μεγάλες δυστυχίες, τις κακοτυχίες και τα ατυχή περιστατικά της ζωής, οι άνθρωποι καταλήγουν να πιστεύουν ότι προέρχονται από μαγικές δυνάμεις και κακόβουλα πνεύματα, ενέργειες προερχόμενες από μοχθηρές παρουσίες που σκοπό έχουν να πλήξουν κάποιον – αν και όχι πάντα. Δεν μπορεί π.χ. να είναι «δέσιμο» στο βρέφος το κλάμα και η αϋπνία, η απροσεξία κάποιου που χάνει συνεχώς τα πράγματα και τα χρήματά του, οι φοβίες έναντι των συνανθρώπων, ούτε βέβαια η κλοπή αγαθών, οπότε σαφώς ο κλέφτης χοιρεί παραδειγματικής τιμωρίας και ασφαλώς δεν φτάνει μια απλή ευχή – όση δύναμη και αν έχει ο γητευτής - για να τον αποτρέψει να κλέβει.

Έτσι οι γοητείες και ευχές «λυσίματος» των πασχόντων, όπως καταγράφονται στον τόμο, μπορεί να αφορούν στα πιο σημαντικά ως τα πιο ασήμαντα πράγματα ή ασθένειες: ένα πονοκέφαλο ή μια ανίατη αρρώστια, ένα ψύλλο μέσα σε ένα αυτί ή τους συνηθισμένους ρευματισμούς, μια στρατιά μυρμηγκιών ή μια ρινορραγία, ένα «κακό μάτι» - «λάβωμα» αλλά και το άλγος του οφθαλμού, την προσέλκυση για έρωτα και σύζευξη ή τη θεραπεία της γάγγραινας, ακόμη και την απόδοση του συζύγου και του ζεύγους κατά την εκπλήρωση των συζυγικών τους καθηκόντων, ή γενικότερα τις συνθήκες συμβίωσής τους μέσα στο γάμο. Δεν αποκλείονται βέβαια και άλλες πολύ πιο σοβαρές περιπτώσεις ανεξήγητων φαινομένων και η παράθεση των ανάλογων ευχών και μέσων που καταγράφονται ως κατάλληλα για την αντιμετώπισή τους.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι το θέμα της «λύσης» των προβλημάτων συνδέεται άμεσα με την καταφυγή στις θρησκευτικές δυνάμεις και για την εφαρμογή της χρησιμοποιούνται φράσεις που έχουν άμεση σχέση με την εκκλησία και τη θρησκεία, συνδυασμένα με σχήματα γνωστά όπως το πεντάκτινο αστέρι και ο σταυρός σε πολλές παραλλαγές του. Η ποικιλία των σχημάτων είναι ανεξάντλητη, με περίεργους τύπους χαρακτήρων αλλά και χειρογράφων σφραγίδων, στοιχείων αλεξικάκων και φυλακτηρίων για την αποφυγή όλων των άσχημων στιγμών της ανθρώπινης υπόστασης.

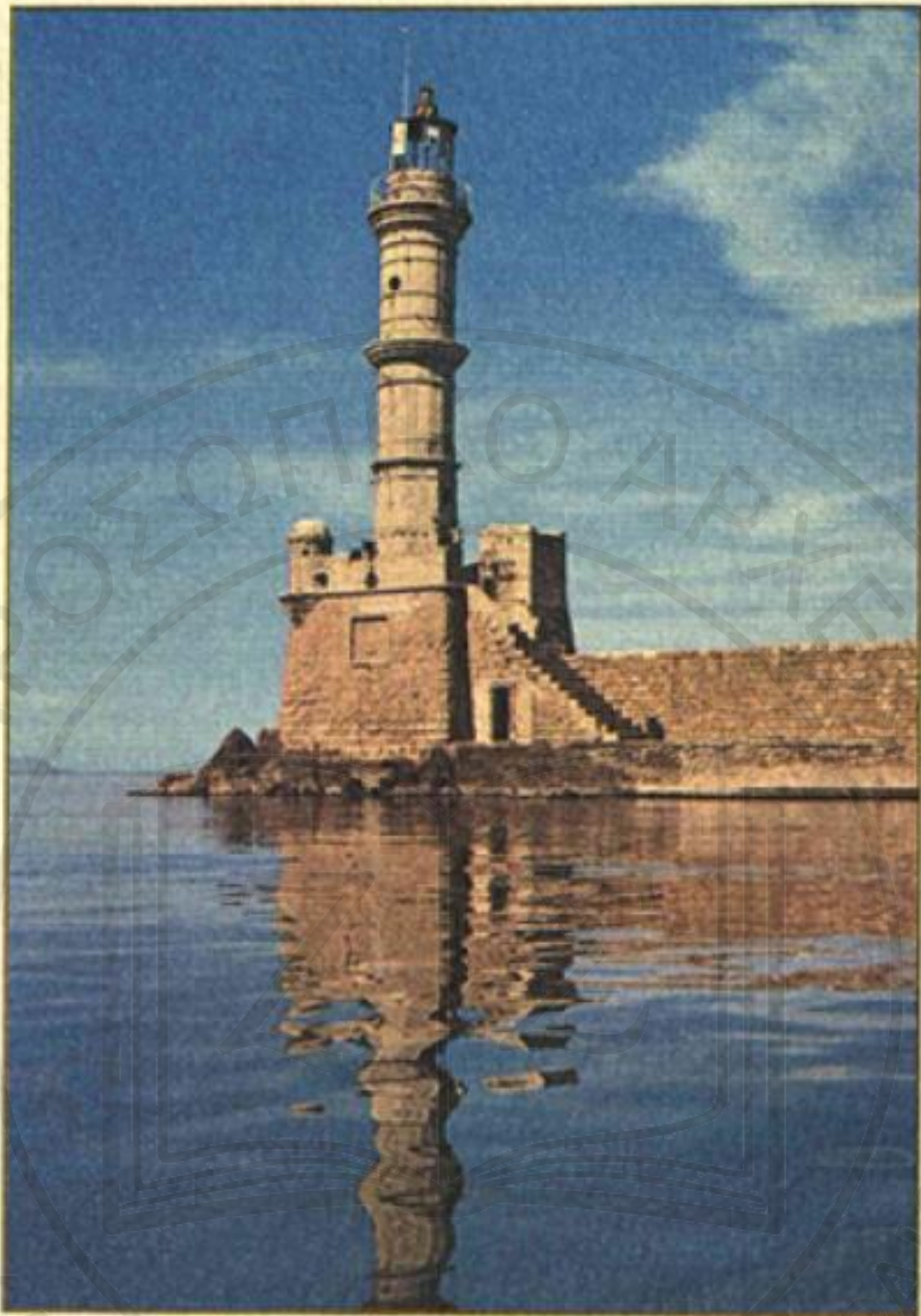
Γενικά ο τόμος 20 παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, όχι μόνο για τους ειδικευμένους περί την λαογραφία ερευνητές, αλλά και τους απλούς ενδιαφερόμενους για το θέμα. Σύμφωνα με το Βλαστό θα πρέπει να ακολουθείται η ρήση «Ερεύνα και Πίστευε» και όχι το «Πίστευε και μη ερεύνα». Οι περισσότερες από τις δεισιδαιμονίες που ταλάνιζαν τους Κρήτες του περασμένου αιώνα δεν έχουν εξαλειφθεί ως τις μέρες μας, σε μερικές περιπτώσεις

μάλιστα ἔχουν ανανεωθεί και ενδυναμωθεί από τον συνεχή κερδοφόρο βομβαρδισμό των ΜΜΕ προς τον λαό, με κάθε είδους προβλέψεις και «ισχυρές ενοράσεις» προς αφελείς και μικρόνοες. Και αν μεν οι γητευτές του παρελθόντος προσέφεραν τις υπηρεσίες τους δωρεάν, στην εποχή μας τέτοιες, σφοδρώς μάλιστα αμφισβητούμενες και αμφιλεγόμενες ικανότητες πληρώνονται αδρότατα. Ίσως λοιπόν να είναι καιρός, όσο κι αν αυτό ακούγεται παρωχημένο, απλοϊκό και αναχρονιστικό, να επιστρέψουμε στη λαϊκή σοφία και να απολαύσουμε τα διδάγματα και τα οφέλη της, αν μη τι άλλο, χωρίς την καταβολή υπέρογκων ποσών προς χάριν ασυνείδητων επιτηδείων λαϊκής κατανάλωσης, οι οποίοι λυμαίνονται την ανθρώπινη αδυναμία, που αδυνατεί να ελέγξει το ανεξέλεγκτο και να εξηγήσει το ανεξήγητο της ήδη πολύπλοκης και περιπεπλεγμένης ζωής μας...

Ο Παύλος Βλαστός
(Βυζάρι Αμαρίου 1836 - Ρέθυμνο 1926)

ISSN 1106 - 0395